

رصدخانه مراغه

زمانی که رصدخانه داشتیم، تلسکوپ نداشتند

رصدخانه مراغه یکی از اولین رصدخانه‌های قدیمی جهان است و تا به حال کوبرداری‌های زیادی از آن شده است. زمانی که خبری از تلسکوپ و دوربین‌های نجومی نبود، خواجه نصیرالدین رصدخانه‌ای را بنا کرد که سال‌ها به عنوان پیشرفته‌ترین رصدخانه جهان شناخته می‌شد و رصدخانه‌های اقتباس شده از آن تا ۳۰۰ سال بعد در غرب مورد استفاده قرار می‌گرفتند. این رصدخانه در مجموعه تاریخی «افلاک‌نما» برای مطالعات فصلی و نجومی دانشمندان ایرانی بنا شده بود. اگر چه در حال حاضر بخش زیادی از آنچه که توسط خواجه نصیرالدین ساخته شده بود، باقی نمانده است، اما این تپه به صورت یک بنای تاریخی مورد توجه علاقه‌مندان است و نماد شهر مراغه به حساب می‌آید.

کاربرد این رصدخانه تنها رصد ستارگان نبود، بلکه به صورت دانشگاهی بود که بیشتر شاخه‌های علم در آن تدریس می‌شد. دانشمندان بزرگ و برجسته‌ای مانند **قطب الدین شیرازی** که کاشف اصلی علت رنگین‌کمان بود و همچنین **نجم الدین کاتب**، **فخرالدین مراغه‌ای**، **محمّد الدین مغربی** و ... در رصدخانه به پژوهش و تدریس می‌پرداختند.

منبع: جواد شکاری. جستاری در بقایای رصدخانه مراغه (۱۳۹۷) نشریه علوم انسانی، دوره ۲۵، شماره ۱.

۷۴۰ سال پیش در دوره ایلخانان، رصدخانه‌ای به پیشنهاد **خواجه نصیرالدین طوسی** و به دستور **هلاکوخان** در مراغه تأسیس شد که آن را رصدخانه مراغه نامیدند. این رصدخانه بر فراز تپه‌ای بزرگ در کنار شهر ساخته شد و ۱۵ سال هم ساخت آن زمان برد. در سال ۱۳۵۱، در عملیات حفاری باستان‌شناسان بر بالای این تپه، بقایای رصدخانه مزبور از دل خاک بیرون آمد. قسمت‌های متفاوت رصدخانه که روی آن قرار گرفته بودند، عبارت بودند از:

برج مرکزی رصدخانه: بزرگ‌ترین فضای کشف شده را تشکیل می‌دهد. قطری به اندازه ۲۲ متر دارد و ضخامت دیوار آن ۸۰ سانتی‌متر است. فضای داخلی آن شامل یک راهرو و شش اتاق می‌شود. مصالح به‌کاررفته در ساخت آن عبارت بودند از سنگ قلوه، لاشه (نوعی سنگ ساختمانی)، آجرهای نقش‌دار تزئینی، سنگ‌های حجاری و ...

واحدهای مدور پنج‌گانه: در قسمت‌های جنوب، جنوب شرقی و شمال برج مرکزی رصدخانه پنج واحد مدور کشف شدند که از هر یک به‌طور مستقیم در کار پژوهش‌های نجومی استفاده می‌شده است.

کتابخانه: در گوشه شمال غربی تپه بنای جالبی به مساحت ۳۳۰ مترمربع یافت شد که می‌توان آن را کتابخانه مجموعه دانست.

اما امروزه تنها پی‌های بخش‌های متفاوت رصدخانه و بخشی از «سدس» (از ابزارهای ستاره‌شناسی برای اندازه‌گیری ارتفاع ستاره‌ها یا سیاره‌ها) سنگی آن باقی مانده است. در سال‌های اخیر گنبدی برای محافظت از بقایای این بنا روی بخشی از آن ساخته شده است. این بنا در سال ۱۳۶۴ در فهرست آثار ملی ثبت شده است.

ایران ما

خانه ستارگان

آشنایی با رصدخانه
خواجه نصیرالدین

زهره کریمی

برای دیدن فیلم پویش کنید

آذر ۱۴۰۲

پویش

۴۸